

Kyrkomötet i Nicea

Kontroversen fram till Nicea

I början av det fjärde århundradet inträffade en händelse som fick stora delar av den då världsvida Kyrkan att skaka i sina grundvalar. Prästen Arius,¹ från den praktfulla kyrkan Baukalis i Alexandria i Egypten, började år 318 e.kr. att djärvt förkunna emot den rådande "tvåenighetsläran".² Arius som hade fötts i Libyen ca. 256 e.kr. var således en gammal man vid kontroversens början. Han ägde en framstående begåvning och var en vältalare som förstod att använda alla sina gåvor för spridandet av sin förkunnelse. Han hade vidare studerat under den berömde teologen och exegeten Lukianus av Antiokia vilken dog som martyr år 312 e.kr.

Arius accepterade inte den teologi som sade att Jesus var Gud i samma bemärkelse som Fadern och att han skulle vara av evighet. Han hävdade att den ende sanne Guden (Fadern) inte kan överföra sitt väsen till någon annan eftersom han är den ende och odelbare. Om detta vore möjligt skulle han därmed vara föränderlig. Helt naturligt, menade han, måste detta ha inneburit att Sonen kom till genom en skapelseakt och utgör därför en del av skapelsen. Det måste därför ha funnits en tid då Sonen inte fanns till och att han är underställd Fadern:

"Guds fullkomliga skapelse men inte lik andra skapade varelser, en som är född, men inte lik andra födda varelser ... inte heller Faderns avkomma i betydelsen av en del av samma väsen som Faderns, eller genom en delning av den (gudomliga) enheten ... Sonen, född av Fadern bortom tiden, skapad och etablerad före alla tidsåldrar, existerade inte före sin födelse utan blev född bortom tiden, före alla ting; han ensam skänktes existens (direkt) av Fadern. Ty han är inte evig eller lika evig och oavhängig som Fadern."

Meningsmotståndaren i denna kontrovers var Alexander av Alexandria, Arius egen biskop. Denne underströk det motsatta, nämligen att Sonen var fullkomlig Gud såsom Fadern och av evighet:

"Vi har lärt oss att Sonen är oföränderlig och utan växling, som Fadern, saknar ingenting, och är fullkomlig, just så som Fadern, med undantag av att vara icke-född ... Således tror vi, att Sonen existerar från evighet av Fadern, ty han är utstrålningen av Guds härlighet och en avbild av hans väsen"

Den förkunnelse Arius hade börjat sprida väckte ett våldsamt uppseende i Alexandria och han uppmanades att göra avbön men vägrade. År 320 e.kr.³ sammankallade därför Alexander ett

---

¹ Upphovsmannen till det som idag kallas för arianismen.

² Läran som säger att Fadern och Sonen tillsammans utgör den evige Guden. Det var inte förrän år 381 e.kr. man inom Kyrkan beslutade att även Guds Ande skulle ingå i den s.k. treenighetsläran.

³ Vissa källor uppger år 321 e.kr.

kyrkomöte av biskopar i Alexandria. Resultatet blev att 80 av de 100 samlade biskoparna röstade för Arius fördömande och bannlysning.

Men i stället för att rätta sig efter mötets beslut och dra tillbaka sin förkunnelse, utvidgade han sin verksamhet. Arius, som kände sig osäker i Alexandria, begav sig till Palestina och lyckades där vinna biskop Eusebius av Caesarea⁴ för sin uppfattning. Arius reste därefter vidare till staden Nikomedia där kejsare Konstantin ofta bodde och där en annan Eusebius var biskop. Han var den mäktigaste biskopen i området och dessutom, genom giftermål, släkting med kejsaren. Eusebius av Nikomedia och Arius som hade varit studenter tillsammans och delade samma läromässiga ståndpunkt, fann varandra snabbt och förenades i en varm vänskap. Med Nikomedia som bas fortsatte sedan Arius att vinna stöd hos ett ökat antal biskopar. Den teologiska striden blev därmed inte längre enbart en angelägenhet för kyrkan i Egypten, utan spred sig alltmer över hela Orienten.

Nyheten om den läromässiga strid som pågick mellan Arius och Alexander nådde så småningom kejsar Konstantins öron. Till en början verkade han inte ha förstått hur allvarlig konflikten i realiteten var. Konstantin sände därför sin teologiske rådgivare Hosius⁵ av Cordova för att försona dem, tillsammans med ett personligt brev till de båda. Han lyckades emellertid inte med sitt försoningsuppdrag. År 325 e.kr. ordnade därför Konstantin ett stort biskopsmöte i Nicea⁶ i mindre Asien för att reda ut den uppkomna konflikten en gång för alla. Han valde staden på grund av att den var lätt åtkomlig för alla biskopar han ämnade kalla. Den hade vidare ett behagligt klimat och låg endast tre mil från Nikomedia där kejsaren ofta uppehöll sig.

Konciliet i Nicea

Konsiliet öppnades den 20 maj⁷ 325 e.kr. av Konstantin själv. Enligt kyrkotraditionen var 318 biskopar närvarande, även om många historiker anser att ca 250 är ett mer troligt antal. De närvarande hade varit med i den värsta förföljelsen några år tidigare och då jagats som vilda djur. Många bland de församlade bar "Kristi sårmärken" på sina kroppar. En del av dem saknade lemmar som slitits av under tortyr, andra var puckelryggiga och ärriga efter pinoredskapens framfart. Obrukbara händer, utstuckna ögon och avskurna hälsenor var andra tydliga minnen från förföljelsens tid. Det var alltså en samling män som intill blods hade visat ståndaktighet i sin tro.

En av de närvarande biskoparna, Eusebius av Caesarea, beskriver kejsarens ankomst till Konsiliet på följande sätt: *"Som ett av Gud från himmelen sänt bud inträdde han liksom spridande klart ljus om kring sig, strålande i sin purpurdräkts klara skimmer."* Efter att nyssnämnde Eusebius hållit i bönen öppnade kejsaren mötet och förhandlingarna. Även om kejsaren var med och ledde förhandlingarna deltog han inte i själva debatten. Dock angav han vad som var själva målet med mötet, nämligen frid och endräkt i hela Kyrkan. Även om Jesu

---

⁴ Eusebius av Caesarea var en mycket lärd man och god vän med kejsar Konstantin.

⁵ Hosius var en äldre man från Spanien och veteran inom kyrkopolitiska frågor.

⁶ Är idag den lilla byn Iznik i Turkiet.

⁷ Vissa källor uppger den 19 juni.

identitet var det viktigaste ämnet för behandling under detta konsilium i Nicea, var det även en mängd andra frågor man skulle ta ställning till. En av dessa var att fastställa när Kyrkan skulle fira påsken.

Bland de församlade biskoparna kunde man urskilja tre åtskilda grupper. Den första gruppen bestod av ett tjugotal biskopar och företrädde Arius linje. Här ingick förstas Eusebius av Nikomedia. Den andra gruppen leddes av biskop Alexander av Alexandria, samt hans unga och briljanta diakon Athanasius. Här befann sig även de biskopar (bl.a. Hosius av Cordova) som var djupt övertygade om arianismens farlighet och som till varje pris ville ha ett fördömande av den. Dessa utgjorde i början en klar minoritet med mindre än tio delegater, men ifråga om begåvning och inflytande var gruppen ändå den starkare. Den absoluta majoriteten av biskopar ingick dock i den tredje gruppen, med biskop Eusebius av Caesarea i spetsen.⁸ Denna grupp var mer obestämd och befann sig mitt emellan de båda stridande grupperna, även om ”lutningen” var mer åt Alexanders grupp än Arius. Dessa var mer intresserade av frid och endräkt inom Kyrkan än av exakta teologiska formuleringar, åtminstone om de var tvungna att välja.

Det verkar som om Eusebius av Nikomedia först fick komma till tals med en trosbekännelse som stödde Arius uppfattning. Denna avslogs dock av konciliet. Därefter kom med all sannolikhet Eusebius av Caesarea och framlade sin grupps medlingsförslag. Förslaget var att anta den dopbekännelse som sedan länge hade använts i hans kyrka i Caesarea och som hade följande innehåll:

”Vi tror på en Gud, Fadern, allhärskare, skapare av allt synligt och osynligt, och på en Herre Jesus Kristus, Guds Ord, Gud av Gud, ljus av ljus, liv av liv, den enfödde Sonen, förstfödd av allt skapat, född av Fadern före alla tidsåldrar, genom vilken allting har blivit till ...”

Denna bekännelse godkändes till stora delar av den stora majoriteten av biskopar, även om man tyckte att den inte var tillräckligt heltäckande. Biskoparna försökte få fram en komplett trosbekännelse med hjälp av endast bibliska begrepp, något som visade sig vara omöjligt. Det som gjorde detta omöjligt var att de biskopar som stödde arianismen även kunde använda dessa begrepp till sin egen fördel. Alexander och Hosius, som också stödde den föreslagna trosbekännelsen, föreslog emellertid några tillägg som de satte in all sin energi för att få igenom. Trots arianernas motstånd lyckades de med denna bedrift. Det de lyckades med var att få igenom var det grekiska begreppet *homoousios* med betydelsen ”av samma väsen” (som Fadern). Detta ord ger uttryck för att Sonen delar samma *vara* som Fadern och att han därmed är helt och fullt Gud, lik Fadern. Ej skapad utan född av evighet.

Ordet *homoousios* ifrågasattes dock av en stor del av biskoparna av en rad olika skäl: Detta begrepp hade för det första starka materialistiska undertoner, vilket skulle kunna tolkas som

---

⁸ Eusebius valde, taktiker som han var, att överge sin arianska ståndpunkt. Källorna antyder att han troligen påverkades till det av Konstantin, som i sin tur påverkades av Hosius av Cordova.

att Gud skulle bestå av materiellt stoff. För det andra gav termen eko åt Sabellianismen,⁹ vilken hävdade att Fadern och Sonen var oåtskiljbara. För det tredje, och säkerligen det viktigaste skälet, fanns inte begreppet att hitta i Bibeln. Trots detta godkändes begreppet av den stora majoriteten biskopar. Det var även tydligt att kejsar Konstantin starkt bidrog till att den slutligen infördes i den föreslagna trosbekännelsen. Det viktigaste för Konstantin var emellertid inte att trosbekännelsen var läromässigt korrekt, utan att den skulle göra slut på de teologiska oroligheterna i hans rike. Bakom honom fanns också hans mångåriga rådgivare i teologiska frågor, Hosius av Cordova. Hosius såg nämligen termen *homoousios* som den enda utvägen ur dödläget i diskussionerna.

I realiteten blev ändå den stora majoritetsgruppen lurade. Deras egentliga avsikter hade varit att genom sitt medlingsförslag uttrycka sig lite ospecificerat för att ge ett visst svängrum för olika tolkningar. Tillägget *homoousios* gjorde istället att trosbekännelsen fick en alltför fixerad och utmejslad form, i klaraste motsättning mot den arianska läran. Även om Eusebius av Caesarea godtog tillägget var han inte nöjd med utgången. Han menade även att det inte heller var Konstantins avsikt att termen skulle tolkas så ensidigt. Konsiliets slutliga trosbekännelse blev följande:

”Vi tror på en Gud, allsmäktig Fader, skapare av allt vad synligt och osynligt är. Och på en Herre, Jesus Kristus, Guds Son, född av Fadern såsom den enfödde, det är av Faderns väsen, Gud av Gud, ljus av ljus, sann Gud av sann Gud, född och icke skapad, av samma väsen [homoousios] som Fadern, genom vilken allt blivit till, det som är i himmelen och det som är på jorden ...”

När trosbekännelsen väl hade blivit färdigformulerad var det ändå 18 biskopar som gjorde motstånd mot den. Konstantin ingrep och hotade med landsförvisning av alla som inte ville skriva på. Till slut var det endast Arius tillsammans med två andra biskopar (libyerna Secundus och Theonas) som vägrade och blev därmed landsförvisade. Eusebius av Nikomedia drog sig emellertid ur sin ståndpunkt och valde att skriva under trosbekännelsen. Det berättas att Secundus ropade ut till Eusebius under sitt uttåg: *”Du skrev under för att undkomma landsförvisning. Jag profeterar att Du kommer att bli landsförvisad innan årets slut.”* Det Secundus hade talat ut inträffade också. Eusebius blev landsförvisad innan året var slut. Det som hände var att han tog tillbaka sin ståndpunkt.

Till trosbekännelsen utarbetades även en anatemasats mot Arius uppfattning. Denna sats förklarade att alla dem som inte delade den tro som hade deklarerats av Kyrkan skulle vara under Kyrkans fördömelse och uteslutas ur hennes gemenskap:

”Dem som säga: det fanns en tid då han inte var, och förrän han föddes var han inte till, och att han blev till av det som inte är, eller säga honom vara av en annan hypostas eller väsen, eller säga att Guds Son är skapad eller föränderlig, dem fördömer den allmänliga [katolska] Kyrkan.”

---

⁹ Sabellianismen - grundad av Sabellius och ansedd som villolärare av Kyrkan. Dessa hade använt sig av termen *homoousios* under det föregående århundradet. Sabellius anhängare trodde på *en* Gud som vid vissa tillfällen agerade som Fadern och vid andra som Sonen och ytterligare vid andra som Anden.

Senare under konsiliet tog man även upp till behandling när Kyrkan skulle fira påsken. Konstantin förklarade tydligt att han inte ville att de kristna skulle fira denna högtid vid samma tidpunkt som judarna firade den. Beslutet som togs var att påsken skulle firas första söndagen efter första fullmånen efter vårdagjämningen. Eusebius av Caesarea skrev ned följande angående mötets beslut:

”Det ter sig vara ovärdigt att vi i firandet av denna högst heliga högtid skulle följa judarnas sedvana, som ogudaktigt har orenat sina händer med enorm synd ... Låt oss därför inte ha någonting gemensamt med den avskyvärda judiska massan: För vi har mottagit från vår Frälsare en annorlunda väg ... Kämpa och be ständigt att era själars renhet inte på något sätt befläckas genom samhörighet med dessa högst syndfulla människors seder. Alla borde förena sig i en längtan efter det som det sunda förnuftet verkar kräva, och att undvika all delaktighet i judarnas falska uppträdande.”

Konciliet avslutades den 25 augusti samma år och sammanföll med Konstantins tjugooårsjubileum som kejsare i det romerska riket. Han bjöd biskoparna på bankett i det kejsarliga palatset och delade ut gåvor till var och en efter rang och ställning.

Referenser

Bacchiocchi, Samuele. *From Sabbath to Sunday*. The Pontifical Gregorian University Press, Rome 1977.¹⁰

Gebremedhin, Ezra. *Arvet från kyrkofäderna*. Artos bokförlag, 1993.

Lindberg, Alf. *Från urkristendom till katolsk kyrka*. Pingstskolornas Skriftserie, 1992.

McGuckin, John Anthony. *The Road to Nicaea*. Christian History & Biography magazine, 2005.¹¹

Nicea Ruling Makes This the Earliest Possible Easter Day. Christian History Institute.¹²

Schaff, Philip. *History of the Christian Church, Volume III: Nicene and Post-Nicene Christianity. A.D. 311-600*.¹³

---

¹⁰ <http://www.sa-hebroots.com/SabbathtoSunday.pdf> 2009-12-25

¹¹ <http://www.ctlibrary.com/> 2009-12-25

¹² <http://www.christianhistorytimeline.com> 2009-12-25

¹³ <http://www.ccel.org/ccel/schaff/hcc3.pdf> 2009-12-25